

HIỆP ĐỊNH KHU VỰC THƯƠNG MẠI TỰ DO LỤC ĐỊA CHÂU PHI (AfCFTA): TỔNG QUAN VÀ TRIỂN VỌNG African Continental Free Trade Area (AfCFTA): Overview and prospects

NGUYỄN VĂN LINH*

Ngày nhận bài: 01/11/2025; Ngày gửi phản biện: 07/11/2025; Ngày duyệt đăng: 21/11/2025

Hiệp định khu vực Thương mại Tự do Lục địa Châu Phi (AfCFTA) ra đời như một cột mốc quan trọng hướng tới xây dựng không gian kinh tế thống nhất trên toàn lục địa châu Phi. Bài viết sử dụng phương pháp tiếp cận định tính, kết hợp tổng quan tài liệu có hệ thống từ văn kiện AfCFTA và các nguồn dữ liệu thứ cấp tin cậy. Kết quả nghiên cứu cho thấy AfCFTA được thiết kế theo mô hình “mở và tiến hóa”, với mục tiêu vừa bao quát vừa tham vọng và nội dung thể chế đa tầng. Đồng thời, AfCFTA cũng đang đối diện với thách thức lớn về chồng chéo thể chế, chênh lệch phát triển giữa các quốc gia thành viên và hạn chế cơ sở hạ tầng. Dù vậy, triển vọng AfCFTA vẫn rộng mở, hứa hẹn thúc đẩy thương mại nội khối, mở rộng chuỗi giá trị khu vực và tạo động lực công nghiệp hóa lục địa.

Từ khóa: AfCFTA, hiệp định, hội nhập, thương mại.

The birth of the African Continental Free Trade Area (AfCFTA) was a significant milestone in the pursuit of a unified continental economic space across Africa. The paper uses a qualitative research approach, in combination with a systematic review of AfCFTA legal texts and credible secondary data sources. The findings indicate that the AfCFTA is designed as an “open and evolutionary” framework, combining ambitious and comprehensive goals with a multi-layered institutional structure. At the same time, AfCFTA is facing substantial challenges, including institutional overlap, development asymmetries among member states, and infrastructure constraints. Nevertheless, the AfCFTA’s outlook remains bright, promising to boost intra-African trade, expand regional value chains, and generate new momentum for the continent’s industrialization.

Keywords: AfCFTA, agreement, integration, trade.

1. Đặt vấn đề

Hội nhập khu vực là một trong những trọng tâm trong chương trình phát triển của châu Phi, thể hiện khát vọng chung nhằm vượt qua tình trạng thị trường phân mảnh, cơ

* Thạc sĩ, Viện Nghiên cứu Nam Á, Tây Á và Châu Phi; Email: linhnv.vass@gmail.com

cầu sản xuất hạn chế và sự phụ thuộc kéo dài vào các đối tác thương mại bên ngoài. Năm 1991, Hiệp ước Abuja đã đặt nền tảng cho tiến trình hội nhập kinh tế lục địa với mục tiêu dài hạn xây dựng Cộng đồng Kinh tế Châu Phi. Đến năm 2012, tại Addis Ababa, Ủy ban Liên minh Châu Phi (AU) cam kết hình thành một khu vực thương mại tự do toàn châu Phi nhằm khắc phục tình trạng phân mảnh thị trường do sự chồng chéo của các khối như Cộng đồng Kinh tế các quốc gia Tây Phi (ECOWAS), Cộng đồng Phát triển miền Nam châu Phi (SADC) hay Thị trường chung Đông và Nam Phi (COMESA), qua đó thúc đẩy hội nhập sâu rộng hơn (Trade Law Centre, 2024).

Dựa trên kinh nghiệm mở cửa thị trường của các quốc gia và khu vực trên thế giới như Liên minh Châu Âu (EU) hay Hiệp hội các quốc gia Đông Nam Á (ASEAN), AU đã trải qua quá trình đàm phán căng thẳng nhưng quyết liệt, từng bước thành lập AfCFTA được ký vào năm 2018, đánh dấu một cột mốc quan trọng trên lộ trình hội nhập khu vực. Hiệp định AfCFTA chính thức có hiệu lực năm 2019 và đi vào hoạt động chính thức vào đầu năm 2021. AfCFTA đặt mục tiêu tạo ra một thị trường toàn lục địa với hơn 1,3 tỷ người và tổng sản phẩm quốc nội (GDP) ước đạt 3,4 nghìn tỷ USD (World Bank, 2020), tạo điều kiện thuận lợi cho việc đa dạng hóa kinh tế, nâng cao năng lực cạnh tranh và nâng cấp công nghiệp.

AfCFTA là khu vực thương mại tự do lớn nhất thế giới được thành lập xét về diện tích địa lý và số lượng quốc gia tham gia với 54/55 quốc gia thành viên của AU (ngoại trừ Eritrea) tham gia. Sự ra đời của AfCFTA dự kiến sẽ tăng cường thương mại nội lục địa và nâng cao việc khai thác nguyên liệu thô, từ đó thúc đẩy công nghiệp hóa bền vững và toàn diện. Ủy ban Kinh tế Châu Phi (ECA) ước tính giá trị thương mại nội lục châu Phi sẽ tăng từ 15% (50 tỷ USD) đến 25% (70 tỷ USD) vào năm 2040, nhờ vào việc xóa bỏ 90% thuế quan đối với hàng hóa và giảm chi phí thương mại (UN, 2021). AfCFTA được cấu trúc theo từng giai đoạn, khiến Hiệp định này có thể “tiên hóa” theo thời gian.

Bài viết phân tích Hiệp định AfCFTA (hệ thống hóa các mục tiêu, nội dung cốt lõi về thể chế và pháp lý, phân tích những thách thức trong việc thực hiện) và đánh giá triển vọng trong trung hạn và dài hạn của AfCFTA.

2. Phương pháp nghiên cứu

Bài viết sử dụng phương pháp tiếp cận định tính kết hợp với tổng quan tài liệu có hệ thống và phân tích nội dung, nhằm đánh giá toàn diện mục tiêu, cấu trúc thể chế - pháp lý, thách thức và triển vọng của AfCFTA. Dữ liệu nghiên cứu được thu thập từ các nguồn thứ cấp bao gồm văn kiện chính thức của AfCFTA (2018) cùng các nghị định thư và phụ lục đi kèm, báo cáo của Ngân hàng Thế giới (WB), Quỹ tiền tệ quốc tế (IMF), Liên Hợp Quốc, các nghiên cứu quốc tế và các trang thông tin uy tín khác. Trên cơ sở mã hóa và phân loại tài liệu theo bốn nhóm chủ đề cần phân tích (mục tiêu, nội dung, hình thức và triển vọng), bài viết phân tích và tổng hợp nhằm rút ra các nhận định có cơ sở khoa học về khả năng vận hành và triển vọng của AfCFTA.

3. Mục tiêu của Hiệp định AfCFTA

Mục tiêu của Hiệp định AfCFTA bao gồm tám định hướng chiến lược có tính nền tảng và bao quát cho tiến trình hội nhập kinh tế châu Phi. Các mục tiêu này thể hiện tầm nhìn dài hạn về xây dựng một không gian kinh tế thống nhất trên toàn lục địa. Cụ thể: (i) Thiết lập một thị trường chung cho lưu chuyển tự do của hàng hóa, dịch vụ và con người; (ii) Xây dựng một khu vực thương mại tự do đối với hàng hóa và dịch vụ thông qua các vòng đàm phán kế tiếp; (iii) Thúc đẩy lưu chuyển vốn, lao động và tạo thuận lợi cho đầu tư nội khối AfCFTA cũng như giữa các Cộng đồng Kinh tế Khu vực (RECs); (iv) Hình thành nền tảng cho một liên minh thuế quan cấp lục địa; (v) Thúc đẩy phát triển kinh tế - xã hội bền vững, bao trùm và bình đẳng giới; (vi) Tăng cường năng lực cạnh tranh của các nền kinh tế châu Phi; (vii) Thúc đẩy công nghiệp hóa, đa dạng hóa kinh tế, phát triển chuỗi giá trị khu vực và bảo đảm an ninh lương thực; và (viii) Khắc phục tình trạng chồng chéo thể chế giữa các hiệp định khu vực hiện có nhằm tăng tốc độ hội nhập toàn châu lục (AfCFTA, 2018, tr. 4).

Hệ thống mục tiêu này cho thấy AfCFTA được thiết kế với mức độ bao quát rộng và tham vọng lớn, vượt ra ngoài phạm vi tự do hóa thương mại truyền thống để hướng tới cải thiện thể chế, thúc đẩy phát triển xã hội, bình đẳng giới và gia tăng năng lực cạnh tranh dài hạn. Khi so sánh với các mô hình hội nhập như EU hay ASEAN, có thể nhận thấy mục tiêu của AfCFTA về cơ bản mang tính định hướng tương đồng, nhưng được triển khai trong bối cảnh hạ tầng kinh tế - xã hội và năng lực thể chế của nhiều quốc gia châu Phi còn hạn chế. Do đó, tính khả thi của từng nhóm mục tiêu sẽ phụ thuộc đáng kể vào mức độ đồng thuận chính trị, khả năng huy động nguồn lực và tốc độ thu hẹp khoảng cách phát triển nội khối.

Để hiện thực hóa các mục tiêu chiến lược trên, AfCFTA được thiết kế như những “công cụ thực thi” để biến khát vọng chính trị thành hành động cụ thể. Các mục tiêu này tập trung vào những biện pháp then chốt: (i) Từng bước xóa bỏ các rào cản thuế quan và phi thuế quan đối với thương mại hàng hóa; (ii) từng bước tự do hóa thương mại dịch vụ; (iii) hợp tác về đầu tư, quyền sở hữu trí tuệ và chính sách cạnh tranh; (iv) hợp tác trong tất cả các lĩnh vực liên quan đến thương mại; (v) hợp tác về các vấn đề hải quan và việc thực hiện các biện pháp tạo thuận lợi thương mại; (vi) thiết lập một cơ chế giải quyết tranh chấp liên quan đến quyền và nghĩa vụ của các quốc gia thành viên; và (vii) thiết lập và duy trì khuôn khổ thể chế cho việc thực hiện và quản lý AfCFTA (AfCFTA, 2018, tr. 5). So với các mục tiêu tổng quát mang tính định hướng dài hạn, các mục tiêu cụ thể tập trung vào các nhiệm vụ có thể triển khai ngay trong ngắn hạn và trung hạn. Việc nhấn mạnh cơ chế giải quyết tranh chấp và yêu cầu về khung thể chế phản ánh nỗ lực khắc phục những hạn chế của các hiệp định khu vực trước đây, đặc biệt là tình trạng thiếu công cụ thực thi hiệu quả.

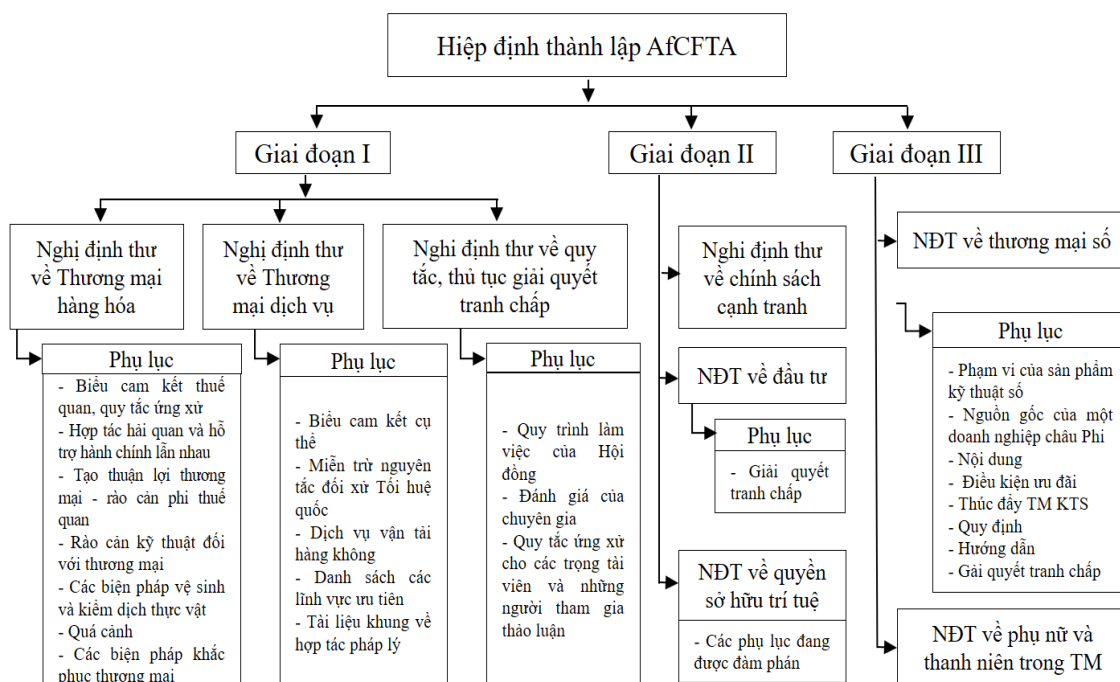
Về tổng thể, hệ thống mục tiêu của AfCFTA thể hiện một cấu trúc thiết kế hợp lý, bao gồm mục tiêu tổng quát đóng vai trò định hướng chiến lược dài hạn, trong khi mục tiêu

cụ thể là lộ trình triển khai thực tiễn nhằm chuyển tầm nhìn hội nhập kinh tế toàn diện thành các bước hành động rõ ràng. Do vậy, thành công của AfCFTA sẽ phụ thuộc vào mức độ cam kết chính trị, khả năng phối hợp thực thi và sự đồng nhất hóa thể chế giữa các quốc gia thành viên trong bối cảnh còn nhiều bất cân bằng về trình độ phát triển.

4. Nội dung của Hiệp định AfCFTA

Hiệp định AfCFTA được quy định đa tầng, bao gồm một Hiệp định thành lập và các Nghị định thư, phụ lục, tài liệu hỗ trợ được phân chia thành ba giai đoạn (Trade Law Centre, 2025). Điều này cho thấy, đây là một tiến trình hội nhập theo mô hình “mở và tiến hóa”, phù hợp với thực tế phát triển không đồng đều giữa các quốc gia châu Phi. AfCFTA đang nỗ lực thể chế hóa tham vọng hội nhập kinh tế sâu rộng của châu Phi trước thách thức phân mảnh thị trường kéo dài và năng lực cạnh tranh thấp (AfCFTA, 2018, tr. 2).

Hình 4.1. Sơ đồ cấu trúc đa tầng của AfCFTA

Nguồn: Trade Law Centre (2025).

- Hiệp định thành lập AfCFTA

Hiệp định thành lập AfCFTA với 7 chương và 30 điều khoản tạo ra bộ khung pháp lý nền tảng, thiết lập một thể chế mới logic cho thương mại lục địa. Trong đó, các lĩnh vực thương mại hàng hóa, thương mại dịch vụ và cơ chế giải quyết tranh chấp được đàm phán trong giai đoạn I và giai đoạn II và III sẽ đàm phán về đầu tư, chính sách cạnh

tranh, sở hữu trí tuệ và thương mại số (Trade Law Centre, 2025). AfCFTA không chỉ nhằm giảm thuế quan giữa các quốc gia thành viên, mà hướng đến xây dựng một không gian kinh tế chung. Đây là điểm đánh dấu tham vọng vượt lên trên những hiệp định thương mại tự do (FTA) truyền thống vốn chỉ tập trung vào hàng hóa. Việc thực thi đầy đủ AfCFTA sẽ định hình lại thị trường và nền kinh tế trên toàn khu vực, đồng thời thúc đẩy sản lượng trong các lĩnh vực dịch vụ, sản xuất và tài nguyên thiên nhiên (World Bank, 2020).

Khuôn khổ thể chế của AfCFTA là sự kết hợp giữa cấu trúc mang tính chính trị cao và mục tiêu vận hành kỹ thuật của một FTA đa phương. Các cơ quan chủ chốt được thành lập của AfCFTA bao gồm Đại hội đồng Liên minh Châu Phi, Hội đồng Bộ trưởng, Ủy ban Quan chức Thương mại Cấp cao và Ban Thư ký (AfCFTA, 2018, tr. 7), được giao quyền rộng, nhưng quyết định chủ yếu vẫn dựa trên sự đồng thuận (AfCFTA, 2018, tr. 10), tạo ra không gian chính trị linh hoạt nhưng đồng thời có thể làm chậm đáng kể tốc độ điều chỉnh chính sách trong một thị trường biến động nhanh. Hiệp định cũng quy định, Ban thư ký được phép hoạt động độc lập về pháp lý nhưng phụ thuộc tài chính vào ngân sách của AU (AfCFTA, 2018, tr. 9), một lựa chọn khiến năng lực điều hành thực tế dễ bị hạn chế nếu thiếu nguồn lực ổn định (Trade Law Centre, 2025).

Nguyên tắc vận hành được đặt theo tiêu chuẩn của Tổ chức Thương mại Thế giới (WTO), nhưng mức độ ràng buộc còn yếu. AfCFTA tôn trọng và vận dụng các RECs như nền tảng, tiến trình từng bước linh hoạt, phù hợp với mức độ phát triển khác nhau của các quốc gia (AfCFTA, 2018, tr. 5, 13). Nguyên tắc này đã thừa nhận cấu trúc hội nhập đa tầng vốn tồn tại lâu nay ở châu Phi. Đây là cách tiếp cận giữ vững liên kết giữa AfCFTA với các RECs, đồng thời đặt AfCFTA vào vị trí khung liên kết tối đa, điều phối các khối trong khu vực.

- Nghị định thư về Thương mại Hàng hóa

Nghị định thư về Thương mại Hàng hóa (PTG) với 10 chương và 32 điều khoản, mang dấu ấn tham vọng trong mục tiêu giảm thuế quan sâu rộng và xây dựng cấu trúc thể chế nhằm kiểm soát các rủi ro kỹ thuật và quản lý xuất xứ (AfCFTA, 2018). Theo lộ trình quy định, nhiều dòng thuế sẽ được dỡ bỏ trong từng giai đoạn, nhằm tăng cường thương mại nội khối châu Phi. Tuy nhiên, việc thực hiện đầy đủ các cam kết về thuế đòi hỏi hài quan các quốc gia phải nâng cấp mạnh mẽ về năng lực và hệ thống quản lý (Gilles et al., 2025).

Quy tắc Xuất xứ (RoO) là một trong những điểm cốt lõi của PTG, quy định chỉ những sản phẩm có nguồn gốc rõ ràng mới được hưởng các ưu đãi thương mại của AfCFTA. Để thành công, các quốc gia thành viên cần có những chiến lược phù hợp và các biện pháp hỗ trợ chuỗi giá trị, thay vì chỉ đơn thuần tập trung vào quy tắc xuất xứ hay chuỗi giá trị riêng lẻ (Ajibo & Kaime, 2025). Một trụ cột khác của PTG là giải quyết rào cản phi thuế quan, đặc biệt là trong lĩnh vực an toàn vệ sinh thực phẩm và rào cản kỹ thuật khi có sự khác nhau về tiêu chuẩn giữa các quốc gia. Điều này dẫn đến sự gia

tăng chi phí kiểm định hàng hóa trong thương mại (UNCTAD, 2024). Các điều khoản về minh bạch quy định, công nhận lẫn nhau trong PTG sẽ giải quyết các vấn đề khác nhau về tiêu chuẩn giữa các quốc gia, nhằm xây dựng nền tảng thị trường chung (AfCFTA, 2018). Do đó, việc giảm chi phí xử lý rào cản phi thuế quan nhờ vào quy định chung trong AfCFTA có tiềm năng lớn để nâng cao phúc lợi, GDP, cũng như thúc đẩy thương mại nội bộ AfCFTA (UNCTAD, 2024).

Từ góc độ phát triển chuỗi giá trị, AfCFTA có tiềm năng lớn để thúc đẩy chuỗi giá trị khu vực thay vì chỉ phụ thuộc vào chuỗi giá trị toàn cầu. AfCFTA cần thực hiện đúng mục tiêu tự do hóa và tạo thuận lợi cho các bên để kích hoạt dòng trung gian nội Châu Phi, đóng góp vào quá trình công nghiệp hóa lục địa (De Melo & Solleder, 2025). Tuy nhiên, để đạt được điều đó, cần có đầu tư mạnh vào cơ sở hạ tầng, kỹ năng sản xuất và các chính sách hỗ trợ để các doanh nghiệp nội châu Phi tham gia sâu hơn vào chuỗi giá trị.

- Nghị định thư về Thương mại Dịch vụ

Nghị định thư về Thương mại Dịch vụ (PTS) với 6 chương và 29 điều khoản, xây dựng khung pháp lý nhằm tự do hóa dịch vụ trong nội khối, thúc đẩy một thị trường chung, minh bạch, dựa trên luật lệ, và hội nhập toàn diện của châu Phi (AfCFTA, 2018). Việc ưu tiên các lĩnh vực dịch vụ chiến lược (dịch vụ tài chính, truyền thông, vận tải, du lịch và kinh doanh) cho thấy, dịch vụ là nhân tố quyết định năng lực cạnh tranh khu vực (African Union, 2024). PTS cũng nêu rõ, các điều khoản về nghĩa vụ chung, kỷ luật và tự do hóa thương mại dịch vụ, cùng các lĩnh vực bổ sung sẽ được đàm phán trong tương lai (World Bank, 2025).

PTS sử dụng mô hình tương tự của Hiệp định chung về Thương mại Dịch vụ (GATS) của WTO, trong đó nghĩa vụ chung áp dụng cho tất cả thành viên, còn mức độ mở cửa thị trường phụ thuộc vào biểu cam kết của từng quốc gia (AfCFTA, 2018, tr. 48, 49). Về mặt thể chế, mô hình này cho phép linh hoạt, nhưng cũng đồng nghĩa rằng ngay cả khi PTS đặt ra khuôn khổ pháp lý tương đối toàn diện, mức độ tự do hóa thực tế phụ thuộc vào lịch trình cam kết cụ thể, vốn còn nhiều khác biệt giữa các quốc gia. Do đó, lợi ích từ PTS phụ thuộc nhiều vào tiến trình hướng đến quy định chung và cơ chế hỗ trợ tăng cường năng lực (UNCTAD, 2025).

PTS có tiềm năng đem lại lợi ích lớn cho các nền kinh tế có cơ sở cung ứng dịch vụ mạnh, nhưng có nguy cơ làm gia tăng bất bình đẳng giữa các quốc gia và vùng miền nếu không có chính sách bù trừ. Lao động dịch vụ dễ bị ảnh hưởng bởi tự do hóa thiếu đi các biện pháp an sinh nghề nghiệp, đào tạo chuyển đổi kỹ năng và quy chế bảo vệ quyền lao động. Do đó, PTS cần được kết hợp với chương trình phát triển nguồn nhân lực và an sinh xã hội để đảm bảo lợi ích được phân bổ rộng rãi (Alexander & Hod, 2025).

Tuy vậy, PTS vẫn để lại khoảng trống lớn về nhiều nghĩa vụ quan trọng như cấp phép, tiêu chuẩn chuyên môn, công nhận lẫn nhau hay minh bạch hóa thông tin phụ thuộc vào quá trình xây dựng phụ lục kỹ thuật sau này, chứ không có ràng buộc chi tiết

ngay trong PTS. Chính thiết kế khung có thể bổ sung này đã khiến mức độ hiệu lực của PTS phụ thuộc lớn vào các phụ lục bổ sung thay vì phụ thuộc hoàn toàn vào nghị định thư gốc (AfCFTA, 2018).

- Nghị định thư về Quy tắc, Thủ tục giải quyết tranh chấp

Nghị định thư về Quy tắc, Thủ tục giải quyết tranh chấp (PRPSD) với 31 điều, thiết lập cơ chế pháp lý và thể chế nhằm giải quyết mọi tranh chấp phát sinh từ việc giải thích, áp dụng và thực thi AfCFTA cùng các Nghị định thư và phụ lục khác. Đây là công cụ bảo đảm tính thống nhất, chắc chắn và khả thi trong quá trình thực hiện hiệp định.

Cơ chế giải quyết tranh chấp đảm bảo an ninh và tính dự đoán của thương mại khu vực, bảo vệ quyền và nghĩa vụ của các thành viên AfCFTA, đồng thời tuân thủ luật quốc tế. Mọi khuyến nghị, phán quyết hay giải pháp đều phải hướng tới thỏa thuận, phù hợp Hiệp định, thông báo của cơ quan giải quyết tranh chấp và đảm bảo tất cả thành viên có quyền nêu ý kiến. Hòa giải, trung gian hay các thủ tục tranh chấp không được coi là gây tranh cãi, phải thực hiện thiện chí, và khiếu nại riêng không nên gộp chung. Ban hội thẩm và Cơ quan Phúc thẩm không được mở rộng hay thu hẹp quyền, nghĩa vụ của các thành viên (AfCFTA, 2018, tr. 55, 56).

Quy trình giải quyết tranh chấp bao gồm các giai đoạn tuân tự nhằm đảm bảo hòa bình, công bằng và hiệu lực pháp lý. Đầu tiên, tham vấn được tiến hành trong tối đa 30 ngày để các bên tìm giải pháp hòa giải. Nếu thất bại, các bên có thể sử dụng trung gian, hòa giải để đạt thỏa thuận sớm, nhưng không bắt buộc. Khi tranh chấp vẫn chưa được giải quyết, Ban hội thẩm được thành lập từ các chuyên gia độc lập để xem xét vụ việc; quy trình tranh tụng bao gồm văn bản, điều trần, thu thập chứng cứ và tham khảo chuyên gia khi cần. Ban hội thẩm ban hành báo cáo sơ bộ và cuối cùng, báo cáo cuối cùng có tính ràng buộc pháp lý. Các bên có quyền kháng cáo lên Cơ quan Phúc thẩm về vấn đề pháp lý, và phán quyết của cơ quan này là cuối cùng. Cuối cùng, thực thi và giám sát đảm bảo bên thua kiện tuân thủ quyết định hoặc đàm phán bồi thường, cơ chế giám sát theo dõi cho đến khi hoàn tất (AfCFTA, 2018).

5. Thách thức

Có thể nói, AfCFTA là một bước ngoặt trong tiến trình hội nhập kinh tế châu Phi, nhưng AfCFTA đang phải đối diện một loạt thách thức mang tính cấu trúc, lâu dài, có khả năng tác động trực tiếp đến tính hiệu lực và mức độ hội nhập mà Hiệp định hướng tới (Abrego et al., 2020).

Thứ nhất, việc chuyển giao vai trò hiện tại của các RECs vào AfCFTA và vai trò tiếp theo của chúng sau này diễn ra phức tạp, do sự chồng chéo thể chế vốn đã tồn tại từ lâu. Mặc dù Hiệp định AfCFTA cho phép các hiệp định về kinh tế trong khu vực duy trì các thỏa thuận hội nhập của mình khi các thỏa thuận đó sâu sắc hơn so với AfCFTA, tuy nhiên, mục tiêu của AfCFTA là hướng tới giải quyết những thách thức của việc có nhiều thành viên và chồng chéo, đồng thời đẩy nhanh quá trình hội nhập khu vực và lục địa

(Gift, 2023). Hiện tại chưa có nghị định thư cụ thể nào quy định về quan hệ giữa AfCFTA và các hiệp định về kinh tế trong khu vực hiện có, trong khi, các hiệp định thương mại khu vực khác chưa được công nhận là nền tảng của AfCFTA, tạo ra khoảng trống trong điều phối (Abrego et al., 2020).

Thứ hai, AfCFTA đang thiếu vắng một Ban Thư ký đủ mạnh để vận hành hệ thống thương mại dựa trên luật lệ quốc tế, trong khi đó, năng lực tổ chức, phạm vi thẩm quyền pháp lý và khả năng giám sát, hỗ trợ kỹ thuật của Ban Thư ký chính là điều kiện tiên quyết để Hiệp định phát huy hiệu quả (Erasmus, 2019). Nếu không có một Ban Thư ký mạnh mẽ, có khả năng bao quát toàn bộ lục địa, các quốc gia có thể rơi vào tình trạng tự cô lập, gây cản trở sự thành công của AfCFTA.

Thứ ba, khó khăn trong việc quản lý các khía cạnh kinh tế chính trị của AfCFTA mà không làm ảnh hưởng đến lợi ích kinh tế của AfCFTA. Việc xử lý thỏa đáng các khía cạnh kinh tế chính trị của hiệp định sẽ củng cố thành công của quá trình đàm phán, giúp cho tiến trình phê chuẩn diễn ra thuận lợi và duy trì được động lực thực thi các giai đoạn khác nhau đã được hoạch định của AfCFTA. Khi số lượng thành viên lớn cùng sự chênh lệch đáng kể về mức thu nhập và độ mở thương mại giữa các quốc gia thành viên, khiến tiến trình đàm phán và phê chuẩn dễ bị kéo dài. Đồng thời, việc giải quyết các mối quan tâm chính đáng của các nhóm lợi ích là then chốt nhằm bảo đảm tính khả thi về chính trị của Hiệp định. Do đó, cần phải xử lý khéo léo để tránh phương hại đến lợi ích cốt lõi của AfCFTA (Abrego et al., 2020).

Thứ tư, khó khăn trong việc phải chống lại xu hướng biến AfCFTA thành một rào cản đối với tiến trình tự do hóa thương mại với các đối tác ngoài châu Phi. Các phân tích quốc tế cảnh báo rằng, sẽ là một sai lầm nếu sử dụng AfCFTA để bảo vệ thị trường nội địa khỏi thị trường và cạnh tranh toàn cầu, ưu tiên cách tiếp cận hướng nội đối với thương mại và phát triển. Thay vào đó, hiệp định cần được kết hợp với lộ trình giảm thuế quan tối huệ quốc, tạo điều kiện mở rộng thương mại với các nền kinh tế phát triển hơn về công nghệ và thúc đẩy hội tụ thu nhập. Những kết nối thương mại như vậy cũng góp phần thể chế hóa các cải cách cần thiết để bảo đảm thành công của AfCFTA (Abrego et al., 2020).

Thứ năm, thiếu hụt cơ sở hạ tầng thiết yếu và chi phí logistics cao vẫn là rào cản lớn đối với thương mại nội khối. Tại châu Phi, cơ sở vật chất về giao thông vận tải, năng lượng và công nghệ thông tin truyền thông (ICT) đang ở mức yếu kém, chưa đồng đều, gây nên những rào cản lớn trong triển khai thương mại. Đồng thời, đường bộ là phương thức vận chuyển chủ yếu của hành khách và hàng hóa, nhưng tỷ lệ tiếp cận đường bộ trung bình ở châu Phi chỉ đạt 34% so với 50% ở các nước đang phát triển khác. Điều này làm giảm sự thành công mà AfCFTA có thể mang lại cho các quốc gia trong AU (Gift, 2023).

6. Triển vọng

AfCFTA được nhìn nhận là sáng kiến hội nhập kinh tế tham vọng nhất kể từ khi AU được thành lập. AfCFTA mang đến triển vọng trở thành động lực trung tâm để tái định hình cấu trúc kinh tế của châu Phi. AfCFTA không chỉ tạo ra không gian thương mại thống nhất mà còn đặt nền móng cho quá trình chuyển đổi từ mô hình phụ thuộc vào nguyên liệu thô sang sản xuất, chế biến giá trị cao, mở rộng chuỗi giá trị khu vực và nâng cao sức cạnh tranh của châu Phi trên trường quốc tế (UNECA, 2025).

Thứ nhất, AfCFTA mở ra thị trường nội khối rộng lớn, tạo động lực mở rộng sản xuất và thương mại. Với 1,5 tỷ dân và GDP hơn 3,4 nghìn tỷ USD (Worldometer, 2025; WB, 2020), châu Phi sở hữu quy mô thị trường đủ lớn để thúc đẩy công nghiệp hóa dựa trên nhu cầu nội địa. Việc hợp nhất thị trường vượt ra khỏi phạm vi các RECs giúp doanh nghiệp tiếp cận không gian kinh doanh rộng hơn, khuyến khích đầu tư và tăng cầu lao động, qua đó góp phần giảm nghèo và cải thiện đời sống kinh tế - xã hội.

Thứ hai, AfCFTA mang lại triển vọng tăng trưởng kinh tế bền vững và lan tỏa trên toàn lục địa. Việc gỡ bỏ rào cản thương mại và tối ưu hóa phân bổ nguồn lực theo lợi thế so sánh giúp củng cố năng lực sản xuất, giảm chênh lệch phát triển vùng và hạn chế di cư vào đô thị lớn (AfCFTA, 2018). Đây cũng là động lực để các quốc gia đổi mới công nghệ, nâng cao chất lượng sản phẩm và giảm chi phí sản xuất. Dự báo cho thấy AfCFTA có thể làm tăng thương mại nội khối lên 45% vào năm 2045 và tạo đóng góp đáng kể vào GDP lục địa (UNECA, 2025).

Thứ ba, AfCFTA tạo điều kiện thuận lợi để thu hút đầu tư trực tiếp nước ngoài (FDI). Mở rộng công nghiệp và đa dạng hóa sản xuất trong thị trường tự do quy mô lớn giúp cải thiện môi trường kinh doanh, thu hút các tập đoàn đa quốc gia (Mabeza, 2019, tr. 47). Doanh nghiệp nước ngoài có động lực hợp tác với doanh nghiệp bản địa để nâng cấp chuỗi giá trị từ nguyên liệu thô sang sản phẩm chế biến, kéo theo tạo việc làm, chuyển giao công nghệ và cải thiện năng lực quản trị (Akeyewale, 2018).

Thứ tư, AfCFTA tạo động lực cho sự phát triển của doanh nghiệp vừa và nhỏ (SME). Với việc giảm thuế quan và cải thiện thủ tục tại biên giới, các SME có thể tạo ra khoảng 80% việc làm ở khu vực cận Sahara (Trade Law Centre, 2018; Akeyewale, 2018), thúc đẩy phát triển kinh tế, đặc biệt khi phụ nữ và thanh niên được tham gia vào thị trường lao động. AfCFTA cũng hỗ trợ quá trình chuyển đổi của thương nhân phi chính thức sang các kênh chính thức, giúp họ tiếp cận bảo vệ pháp lý và tăng hiệu quả thương mại (Mabeza, 2019, tr. 48).

Thứ năm, AfCFTA mở ra triển vọng giải quyết các thách thức chiến lược như năng lượng, an ninh lương thực và chuyển đổi xanh. Thúc đẩy thương mại chéo trong năng lượng, đặc biệt là năng lượng tái tạo, có thể giúp tăng tỷ lệ sử dụng năng lượng sạch của châu Phi lên 5 - 12% vào năm 2045. Đồng thời, hội nhập thị trường lương thực sẽ giảm nguy cơ thiếu hụt thông qua tăng cường dòng chảy hàng hóa, phát triển chuỗi giá trị

nông sản và nâng cao khả năng chống chịu của các hệ thống cung ứng (UNECA, 2025). Bên cạnh đó, AfCFTA thúc đẩy số hóa, thương mại điện tử và hội nhập công nghệ, những lĩnh vực trong đó châu Phi sở hữu lợi thế về dân số trẻ.

Thứ sáu, AfCFTA mang lại triển vọng tăng vị thế của châu Phi trong thương mại toàn cầu. Khi chuyển đổi thành công sang công nghiệp hóa và đa dạng hóa sản xuất, châu Phi có thể nâng tỷ trọng thương mại nội khối lên gần 50%, đồng thời mở rộng kết nối với các thị trường mới nổi như Trung Quốc, Ấn Độ và Thổ Nhĩ Kỳ. Điều này giúp lục địa tăng khả năng chống chịu trước các cú sốc bên ngoài, đồng thời đóng góp vào tăng trưởng kinh tế toàn cầu (UNECA, 2025). AfCFTA, kết hợp với chính sách hỗ trợ thương mại và đầu tư, có thể trở thành trụ cột thúc đẩy sinh kế, gắn kết xã hội và hiện thực hóa tầm nhìn về một châu Phi thịnh vượng trong Agenda 2063.

7. Kết luận

Hiệp định Thương mại Tự do Lục địa châu Phi (AfCFTA) là bước ngoặt quan trọng trong tiến trình hội nhập kinh tế của châu Phi, thể hiện khát vọng xây dựng một thị trường thống nhất, năng động và có khả năng cạnh tranh toàn cầu. Với khuôn khổ pháp lý chặt chẽ, cơ chế thực thi rõ ràng và mục tiêu phát triển toàn diện, AfCFTA không chỉ mang lại cơ hội mở rộng thương mại nội khối mà còn tạo động lực thúc đẩy công nghiệp hóa, đa dạng hóa kinh tế, thu hút đầu tư và nâng cao vị thế của châu Phi trong chuỗi giá trị toàn cầu. Tuy nhiên, việc hiện thực hóa các mục tiêu đầy tham vọng này còn phụ thuộc vào năng lực thể chế, sự phối hợp chính trị giữa các quốc gia thành viên, cũng như khả năng khắc phục những thách thức cố hữu như cơ sở hạ tầng yếu kém, chồng chéo giữa các hiệp định khu vực, và nhu cầu dung hòa lợi ích kinh tế chính trị các bên. Những yếu tố này sẽ quyết định mức độ thành công của hiệp định trong việc biến tầm nhìn thành hiện thực. Đồng thời, sau khi khắc phục tốt những khó khăn, thách thức và từng bước “phát triển” Hiệp định AfCFTA sẽ mang lại triển vọng phát triển to lớn. Nếu được triển khai hiệu quả, AfCFTA có thể trở thành động lực trung tâm giúp châu Phi vượt qua tình trạng phân mảnh kinh tế, nâng cao năng lực cạnh tranh, hướng tới phát triển bền vững và củng cố tinh thần đoàn kết toàn lục địa.

Tài liệu tham khảo

1. Abrego, L. et. al. (2020). The African Continental Free Trade Area: Potential Economic Impact and Challenges. IMF. Staff Development Notes, No. 4, Washington DC. <https://www.imf.org/-/media/Files/Publications/SDN/2020/English/SDNEA2020004.ashx>. Ngày truy cập 02/10/2025.
2. AfCFTA. (2018). Agreement Establishing the African Continental free Trade Area. https://au.int/sites/default/files/treaties/36437-treaty-consolidated_text_on_cfta_-_en.pdf. Ngày truy cập 10/9/2025.

3. African Union. (2024). Trade in Services. <https://au-afcfta.org/trade-areas/trade-in-services/>. Ngày truy cập 02/9/2025.
4. Akeyewale, R. (2018). Who are the Winners and Losers in Africa's Continental Free Trade Area. <https://www.weforum.org/agenda/2018/10/africacontinental-free-trade-afcfta-sme-business>. Ngày truy cập 05/9/2025.
5. Ajibo CC, Kaime T. (2025). Rules of Origin, Value Chains and African Development under the African Continental Free Trade Area Agreement. *Journal of African Law*. 2025;69(2):179-195. doi:10.1017/S0021855324000329
6. Alexander P., Hod A. (2025). An Impact Analysis of the African Continental Free Trade Area (AfCFTA) in its Post-Implementation Phase (2021-2025): A Trade Union Lense. https://www.ituc-africa.org/IMG/pdf/impact_analysis_of_the_afcfta_2021-2025_en.pdf. Ngày truy cập 10/9/2025.
7. De Melo, J., Solleder, JM. (2025). How can the African Continental Free Trade Area (AfCFTA) help develop regional value chains across Africa? An exploration. *Rev World Econ* 161, 121-149. <https://doi.org/10.1007/s10290-024-00574-0>.
8. Erasmus, G. (2019). The AfCFTA Institutions: Could the Secretariat Hold the Key to Implementation. <https://www.tralac.org/publications/article/13887-the-afcfta-institutions-could-the-secretariat-hold-the-key-to-implementation.html>. Ngày truy cập 15/9/2025.
9. Gilles M. R. et. al. (2025). How to Modernize Customs Procedures to Successfully Implement the African Continental Free Trade Area. *International Monetary Fund*. <https://www.imf.org/en/publications/imf-how-to-notes/issues/2025/04/11/how-to-modernize-customs-procedures-to-successfully-implement-the-african-continental-free-565744>. Ngày truy cập, 20/9/2025.
10. Gift Mugano. (2023). The African Continental Free Trade Area: Challenges and Possible Remedies. <https://dataforgovernance.africa/wp-content/uploads/2023/11/the-african-continental-free-trade-area-challenges-and-possible-remedies.pdf>. Ngày truy cập 22/9/2025.
11. Mabeza Sithabile (2019). An analysis of the prospective benefits and challenges of the African Continental Free Trade Area (AfCFTA) to economic development in Africa. https://ir.uz.ac.zw/jspui/bitstream/10646/4345/1/SMabeza_An_analysis_of_the_prospective.pdf. Ngày truy cập 05/9/2025.
12. Trade Law Centre. (2018). What does the Adoption of the African Continental Free Trade Agreement signify. <https://www.tralac.org/discussions/article/12893-whatdoes-the-adoption-of-the-african-continental-free-trade-agreement-signify.html>. Ngày truy cập 05/9/2025.
13. Trade Law Centre. (2024). The African Continental Free Trade Area: A Tralac Guide. <https://www.tralac.org/documents/resources/booklets/5480-afcfta-a-tralac-guide-12th-ed-may-2024-v2/file.html>. Ngày truy cập 12/9/2025.

14. Trade Law Centre. (2025). African Continental Free Trade Area (AfCFTA): Frequently Asked Questions (FAQ). <https://www.tralac.org/documents/resources/faqs/5889-afcfta-frequently-asked-questions-updated-may-2025/file.html>. Ngày truy cập 12/9/2025.

15. UN. (2021). Concrete recommendations to accelerate the AfCFTA's progress. <https://www.un.org/osaa/news/concrete-recommendations-accelerate-afcftas-progress>. Ngày truy cập 22/9/2025.

16. UNCTAD. (2024). Non-tariff measures and deep regulatory integration in the African Continental Free Trade Area. https://unctad.org/system/files/official-document/ditctab2024d4_en.pdf. Ngày truy cập 02/9/2025.

17. UNCTAD. (2025). Support to the African Continental Free Trade Area (AfCFTA). <https://unctad.org/topic/africa/support-to-african-continental-free-trade-area>. Ngày truy cập 02/9/2025.

18. UNECA. (2025). Advancing the Implementation of the Agreement Establishing the African Continental Free Trade Area: Proposing Transformative Strategic Actions. <https://africarenewal.un.org/sites/default/files/documents/economic-report-africa-2025-advancing-implementation-agreement-establishing-african-continental-free.pdf>. Ngày truy cập 02/9/2025.

19. World Bank. (2020). The African Continental Free Trade Area. <https://www.worldbank.org/en/topic/trade/publication/the-african-continental-free-trade-area>. Ngày truy cập 15/9/2025.

20. World Bank. (2025). African Continental Free Trade Area (AfCFTA): Supporting Implementation with a Focus on Investment - Synthesis Note on Key Findings and Emerging Lessons - Executive Summary. <http://documents.worldbank.org/curated/en/099122624180027245>. Ngày truy cập 02/9/2025.